

Past een heilig lichaam wel in een gewoon bed? De vereniging- en stichting als rechtsvorm voor geloofsgemeenschappen

T.J. van der Ploeg*

1. Inleiding

1.1. De reden waarom in dit themanummer van het NTKR rond de betekenis van allerlei elementen van art. 2:2 BW ook dit onderwerp is gekozen, is om duidelijk te maken welk verschil het maakt wanneer geloofsgemeenschappen gebruikmaken van de rechtsvormen vereniging of stichting in plaats van de rechtsvorm kerkgenootschap.¹ Dat zij voor deze burgerlijkrechtelijke vormen van rechtspersoonlijkheid kiezen, wordt veelal veroorzaakt doordat de oprichters/leden van de gemeenschap er niet zeker van zijn of hun organisatie zonder formaliteiten wel als rechtspersoon (kerkgenootschap) bestaat.² Omdat de rechtspersoonsvorm kerkgenootschap eigenlijk geheel ongeregeld is en er geen autoriteit is die over de gerechtvaardigheid van de keuze kan worden geraadpleegd,³ valt de keuze dan op de -op zich- eenvoudig op te richten vereniging en stichting. Er zal niet altijd sprake zijn van het bewust niet hanteren van het kerkgenootschap als rechtspersoonsvorm. Volgens Landman kozen de islamitische geloofsgemeenschappen om pragmatische redenen de rechtsvorm vereniging en stichting, omdat voor bepaalde activiteiten een rechtspersoon nodig was, niet als rechtsvorm voor hun geloofsgemeenschap als zodanig.⁴ Mijns inziens is dat niet het enige wat erover te zeggen valt. Zelf heb ik de indruk door opmerkingen van

---

* Hoogleraar, Privaatrecht, Venootschapsrecht en Rechtspersonenrecht, Vrije Universiteit Amsterdam.

¹ Voor de goede orde neem ik hier de tekst van art. 2:2 BW op: "Kerkgenootschappen, alsmede hun zelfstandige onderdelen en lichamen waarin zij zijn verenigd, bezitten rechtspersoonlijkheid. Zij worden geregeerd door hun eigen statuut, voor zover dit niet in strijd is met de wet. Met uitzondering van artikel 5 gelden de volgende artikelen van deze titel niet voor hen; overeenkomstige toepassing daarvan is geoorloofd, voor zover deze is te verenigen met hun statuut en met de aard der onderlinge verhoudingen."

² Zo ook N. Landman, *Kerkgenootschap, 'Stichting of vereniging: de juridische structuur van islamitische organisaties in Nederland'*, in: S.W.E. Rutten (red.), *Recht van de Islam* 8, Maastricht: RIMO 1990, p. 75 e.v., met name p. 76.

³ Zie over het kerkgenootschap de bijdrage van A.H. Santing-Wubs. Van overheidswege wordt steeds benadrukt dat het aan de rechter is om te beoordelen wanneer sprake is van kerkgenootschap. Organisatoren van een geloofsgemeenschap kunnen echter niet zonder geschil bij de rechter terecht om te laten beoordelen of er sprake is van een kerkgenootschap. Moeten ze een geschil verzinnen?

⁴ Zie ook N. Landman, *Van mat tot minaret; de institutionalisering van de islam in Nederland* (prft. Utrecht), Amsterdam: VU Uitgeverij 1992, p. 69 e.v.

islamitische medejuristen dat ook het woord 'kerkgenootschap' voor islamitische geloofsgemeenschappen te christelijk beladen is om bruikbaar te zijn als rechtsvorm voor hen.⁵

Wellicht speelt ook een rol dat niet-christelijke geloofsgemeenschappen zich niet beperken tot het onderhouden van erediensten en het verrichten van charitatieve en educatieve activiteiten, maar ook culturele en maatschappelijke taken verrichten. Of dit onder de vlag van een kerkgenootschap kan, is niet zeker, maar in verenigings- of stichtingsvorm is het in ieder geval mogelijk.⁶

Niet alleen islamitische geloofsgemeenschappen kiezen de seculiere rechtsvormen vereniging of stichting. Ook nieuwe christelijke geloofsgemeenschappen, al dan niet van buitenlandse origine en ook geloofsgemeenschappen van andere geloofsstromingen gebruiken deze rechtsvormen. Lang niet in alle gevallen omvat de rechtspersoon de hele organisatie van de geloofsgemeenschap. Vermogensrechtelijk heeft de buitenwereld met de rechtspersoon en zijn bestuur te maken.

1.2. Het typologische verschil tussen een vereniging en een stichting is dat de eerste een democratisch karakter heeft en de tweede niet. Bestuurders van een vereniging kunnen worden afgezet door de achterban (de leden), terwijl dat bij een stichting normaal niet zo is. De keuze voor de ene of andere rechtsvorm hing en hangt af van het antwoord op de vraag of het bestuur zich verantwoordelijk voelt ten opzichte van een achterban. Als binnen de geloofsgemeenschap een aantal groepen met verschillende opvattingen bestaat, kan dat een goede reden voor een vereniging met afdelingen zijn. Als de groepen ieder voor zich de macht zoeken, wordt om coupes te voorkomen de stichtingsvorm gekozen, bij welke rechtsvorm de leden niet noodzakelijkerwijs de bestuurders kunnen ontslaan. De benoeming van bestuurders kan bij stichtingen op allerlei wijzen worden geregeld, ook door benoeming vanuit een koepel.⁷ Er hoeft bij een stichting die als rechtsvorm door een geloofsgemeenschap wordt gebruikt dus niet altijd een duidelijke band tussen de bestuurders en de gemeenschap te bestaan.

Overigens is er voor statutaire variaties bij beide rechtsvormen zoveel ruimte dat er verenigingen kunnen zijn met weinig zeggenschap voor de leden en stichtingen met behoorlijke zeggenschap voor de aangeslotenen.⁸

---

5 T.J. van der Ploeg, 'De overheid en de rechtspersoonlijkheid van het kerkgenootschap', *R.M. Themis* 2008, p. 203 en *NTKR* 2008, p. 95. Zie ook bijdrage van Santing-Wubs in dit themanummer.

6 Dit komt voor bij hindoestaanse en islamitische organisaties.

7 Vgl. Landman 1990, p. 78 (zie noot 2).

8 Zie P.L. Dijk & T.J. van der Ploeg, *Van vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij*, Deventer: Kluwer 2007, p. 2-3.

1.3. Er is een tijd geweest dat verenigingen en stichtingen als *genootschappen op geestelijke grondslag* een speciale status konden hebben. Deze status is geïntroduceerd in de Invoeringswet boek 2 BW in 1972.⁹ Volgens het toenmalige art. 2:18 BW golden de artikelen 10-17 van boek 2 BW niet voor kerkgenootschappen en deze 'andere' genootschappen op geestelijke grondslag. Het invoeren van dit begrip genootschap op geestelijke grondslag heeft juridisch weinig te betekenen gehad. De criteria waren onduidelijk en de gevolgen niet plausibel.¹⁰ De regels van boek 2 BW betreffende de vereniging en de stichting bleven op deze genootschappen op geestelijke grondslag gewoon van toepassing. Art. 2:18 BW is in 1989 geheel van inhoud veranderd.¹¹ Wat betreft de kerkgenootschappen is de oude bepaling in sterk gewijzigde vorm teruggekomen in art. 2:2 BW, terwijl de genootschappen op geestelijke grondslag uit boek 2 BW zijn verdwenen.¹²

1.4. Alvorens ik inga op de consequenties van het kiezen van de rechtspersoonsvormen vereniging of stichting voor een geloofsgemeenschap, moet ik ingaan op de door een enkeling in de literatuur en door sommigen in de praktijk aangehangen opvatting dat *alle geloofsgemeenschappen* in welke vorm dan ook *kerkgenootschappen* zijn. Heel uitgesproken hierin is Raaijmakers. Hij meent dat in art. 2:2 BW de wetgever de rechtspersoonlijkheid als een voorgegeven eenheid (namelijk van de religieuze gemeenschap van aangeslotenen) erkent en niet attribueert.¹³ Op grond van de vrijheid van godsdienst (individueel en collectief) is er vrijheid van inrichting.¹⁴ Hij kwalificeert bijvoorbeeld een Nederlandse stichting (ISCC) als een zelfstandig onderdeel van een buitenlands kerkgenootschap.¹⁵ Voor hem betekent het religieus karakter van de organisatie, dat zij in welke vorm zij ook is opgericht -eventueel ook- als kerkgenootschap (of andere kerkelijke rechtspersoon) heeft te gelden. Hij wijst vervolgens op allerlei organisatievormen in de Rooms-

---

9 Art. 2.1.10d, 2:18 BW.

10 Asser/Van der Grinten, 1980 (II), p. 98.

11 Ter gelegenheid van de invoering van de Invoeringswet boeken 3-6 Nieuw BW, zesde gedeelte, wet van 15 november 1989, S. 541.

12 Het begrip 'genootschappen op geestelijke grondslag' komt bijv. nog wel voor in art. 3 Algemene wet gelijke behandeling en in art. 2.47 Mediawet 2008.

13 M.J.G.C. Raaijmakers, 'Kerkgenootschap en stichting', in: *A-T-D* (Van Schilfgaardebundel), p. 351 e.v. (zie met name p. 353), Deventer: Kluwer 2000.

14 Zie B.P. Vermeulen, 'art. 6' in: A.K. Koekkoek (red.), *De Grondwet*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 94 en 102.

15 Raaijmakers 2000, p. 355 (zie noot 13). Hij ziet eraan voorbij dat art. 2:2 BW over Nederlandse kerkgenootschappen gaat. De stichting is naar Nederlands recht opgericht. Als deze naar Pakistaans recht als zelfstandig onderdeel van een kerkgenootschap zou zijn erkend, wat op zich al onwaarschijnlijk is, dan zou het zeer onwenselijk voorkomen dat de buitenlandse wetgever een in Nederland volgens Nederlands recht opgerichte en in Nederland werkzame stichting aan het Nederlandse recht kan onttrekken.

Katholieke kerk, die zijns inziens alleen onder het kerkelijk en niet onder het burgerlijk recht vallen.¹⁶ Hij vraagt zich dan af welk recht geldt als vaststaat dat een stichting ook een zelfstandig onderdeel van een kerkgenootschap is.¹⁷ Daarbij verwijst hij naar Maeijer¹⁸ die, kort gezegd, stelt dat het in acht nemen van voorschriften uit het civiele recht bij de oprichting van een organisatie die volgens het kerkelijk statuut een zelfstandig onderdeel van het kerkgenootschap is, deze organisatie niet aan het kerkelijk recht onttrekt en onder het civiele recht brengt.¹⁹ Op zich kan ik hiermee instemmen. Als een organisatie op grond van een kerkelijk statuut als zelfstandig onderdeel wordt opgericht, wordt het geen burgerlijkrechtelijke stichting wanneer bij de oprichting de eisen voor de oprichting van een (burgerlijkrechtelijke) stichting in acht worden genomen. Er blijft dan wel de vraag over wanneer een organisatie zich zelfstandig onderdeel kan noemen.²⁰ Raaijmakers interpreteert de woorden van Maeijer echter geheel anders. Hij maakt ervan dat de gekozen vorm niet de door de wet geëerbiedigde vrijheid van inrichting opzijzet.²¹ Dat zou betekenen dat geloofsgemeenschappen, in welke rechtsvorm ook, niet aan de dwingende regels van het verenigingen- en stichtingenrecht zijn onderworpen. Mijn bijdrage moge duidelijk maken dat zulke gevolgtrekkingen naar geldend recht niet kunnen worden getrokken. Geloofsgemeenschappen hebben grote vrijheid van inrichting, maar zij dienen wel de regels in acht te nemen die voor de door hen gekozen rechtspersoonsvorm gelden. Als zij volledige vrijheid wensen, zullen zij de rechtsvorm kerkgenootschap dienen te kiezen. Art. 2:2 geeft een - zij het summiere- regeling betreffende een rechtspersoonsvorm; het is niet de beschrijving van een rechtswolk die overal doorheen kan dringen. Een geloofsgemeenschap kan óf kerkgenootschap óf vereniging of stichting zijn. Het kan niet zo zijn dat sommige verenigingen en stichtingen niet onder de bepalingen van boek 2 BW vallen en andere wel, zonder dat de formele wetgever zulks heeft bepaald. De inrichtingsvrijheid voor geloofsgemeenschappen houdt in dat ze als rechtsvorm het

---

16 Vgl. de bijdrage van A.P.H. Meijers over zelfstandig onderdelen.

17 Raaijmakers 2000, p. 356-357 (zie noot 13).

18 Asser/Van der Grinten/Maeijer II, 1997, nr. 213; zie ook nr. 214.

19 Dan moet wel bij de oprichting uitdrukkelijk zijn verklaard dat het om een zelfstandig onderdeel van een bepaald kerkgenootschap gaat. Zie in deze zin ook Rechtspersonen, Algemene Bepalingen (Huizink), art. 2 aant. 10. Hetzelfde geldt voor de oprichting van een lichaam waarin bepaalde kerkgenootschappen zijn verenigd en waarbij de eisen voor oprichting van een stichting zijn nageleefd.

20 Daarvoor acht ik nodig dat de daarvoor geldende regels in het kerkelijk statuut zijn vastgelegd, dat de oprichting 'op kerkelijk gezag' geschiedt en waarvan de functionarissen zelf een kerkelijk ambt hebben en/of de functionarissen worden benoemd door een kerkelijk orgaan. Vgl. de bijdrage van A.P.H. Meijers over zelfstandige onderdelen.

21 Raaijmakers 2000, p. 357 (zie noot 13).

kerkgenootschap met verder geen inrichtingseisen kunnen kiezen, of de vereniging of de stichting met hun dwingend recht.²²

1.5. In de volgende paragraaf (2) zal ik eerst het gebruik van en met name de regels betreffende de inrichting bij de vereniging onder de loupe nemen. Daarna bezie ik de betekenis van het gebruik van de stichtingsvorm voor geloofsgemeenschappen (par. 3). Daarbij komen de wettelijke regels betreffende de inrichting van de stichting (par. 3.1), alsmede de bevoegdheden van de rechter ten aanzien van stichtingen aan bod (par. 3.2). Een volledig overzicht van de verschillen tussen de regels van boek 2 voor verenigingen en stichtingen en die voor kerkgenootschappen geef ik hier niet.²³

Waar het mij om gaat is te bezien of de geldende regels voor deze rechtsvormen in strijd kunnen komen met de religieuze opvattingen hieromtrent bij de geloofsgemeenschappen. Hierbij betrek ik de jurisprudentie die ik hierover heb gevonden.²⁴ In par. 4 sluit ik af met een slotbeschouwing, mede vanuit het perspectief van de vrijheid van godsdienst.

2. Het gebruik van de vereniging

2.1. De inrichting van de vereniging

Het kiezen van de rechtsvorm vereniging brengt met zich mee dat boek 2 titel 2 BW op de organisatie van toepassing is. De vereniging kan informeel worden opgericht en heeft dan enkele beperkingen -zie art. 2:30 BW- die overigens voor een kleinere geloofsgemeenschap niet een probleem hoeven te vormen. De informele vereniging kan zelfstandig in het rechtsverkeer optreden, maar kan geen onroerende zaken verwerven en -wat wellicht ernstiger is- geen erfgenaam zijn. Voor een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid is het nodig dat de oprichting geschiedt bij notariële akte.

De Nederlandse regeling van de vereniging is, vergeleken met de ons omringende landen, tamelijk uitgebreid. In veel landen is de statutaire

---

22 Misplaatst is daarom de uitspraak van de Rb. Maastricht 19 september 1991, NJ 1992, 490 betreffende benoeming en ontslag van een armbestuur dat niet alleen het kerkelijk recht maar ook het Nederlandse 'verenigingsrecht' toepasselijk is bij dit zelfstandig onderdeel van de RK kerk.

23 Ik ga dus niet in op de verschillen in het recht voor kerkelijke rechtspersonen en dat van verenigingen en stichtingen in verband met de toepasselijkheid van titel 1, 7, 8.3 en 9 van boek 2 BW.

24 D.T.P. Jacobs en M. Leikin, die als student-assistent hiervoor zoekwerk hebben verricht, zeg ik hartelijk dank.

inrichting van de vereniging grotendeels aan de oprichters overgelaten. In ons land is ervoor gekozen om in de wet bepalingen ter bescherming van de leden op te nemen. Naar is aan te nemen, heeft dat te maken met de wens bij de ontwerper -E.M. Meijers- en in navolging van hem de wetgever, om beide typen rechtspersoon duidelijk hun eigen karakter te geven.²⁵

2.2. De wettelijke regels kunnen ieder voor zich anders zijn dan in een geloofsgemeenschap vanuit de religieuze opvattingen -en de gebruiken- wenselijk wordt geacht. Voor zover het regelend recht is, kunnen de wettelijke regels worden vervangen door statutaire bepalingen die wel passen bij de eigen religieuze opvattingen. Ten aanzien van dwingend recht is dit niet mogelijk.

Bij de wettelijke inrichtingseisen voor verenigingen maak ik betreffende de toepassing op geloofsgemeenschappen de volgende opmerkingen.

*a. Vrije toe- en uittreding van leden*²⁶

Dat toelating op vrije wil berust, staat niet met zoveel woorden in de wet, maar volgt uit de vrijheid van vereniging. Tot geloofsgemeenschappen behoren vaak ook mensen die niet zijn toegetreden, maar die door geboorte, doop of huwelijk tot de gemeenschap worden gerekend. Als die gemeenschap de vorm van een vereniging heeft, zal het bestuur alleen als leden mogen tellen degenen die zijn toegetreden. Formeel zullen in door notarissen verleden statuten van bijvoorbeeld islamitische verenigingen op dit punt geen onwettige afwijkingen worden opgenomen.²⁷ De vraag is dan wel of er een betrouwbare ledenlijst wordt aangelegd. Als die er niet is, bestaat het levensgrote gevaar dat besluiten van een algemene vergadering vernietigbaar zijn omdat leden niet zijn opgeroepen.²⁸

De regels betreffende lid-woorden kunnen als beperkend worden beschouwd voor sommige geloofsgemeenschappen, met name wanneer de familie meer als eenheid wordt gezien, ook in verband met religieuze verplichtingen. Het hoofd van de familie representeert daarbij veelal de anderen. In het individuele (individualistische) lidmaatschapsbegrip van ons verenigingsrecht is dit moeilijk te vertalen. Wanneer de rechtsvorm

---

25 Zie E.M. Meijers. Ontwerp voor een nieuw Burgerlijk Wetboek, Toelichting eerste gedeelte boek 1-4, Staatsdrukkerij 's-Gravenhage 1954, p. 131.

26 Art.2:35 lid 1 b en 2:36 BW. Zie verder Dijk & Van der Ploeg 2007, p. 128-129 (zie noot 8) en H.J. de Kluiver, 'Hollanditis in het rechtspersonenrecht? Over kwalitatief lidmaatschap', *NJB* 1994, p. 223, tegen de mogelijkheid om lid te worden op grond van bepaalde kenmerken zonder wilsverklaring van betrokkenen, bijvoorbeeld buurtbewoners van een buurtvereniging.

27 Landman 1990, p. 80 (zie noot 2).

28 Zie Pres. Rb. Arnhem 22 maart 1996, KG 1996, 147.

kerkgenootschap wordt gebruikt, kan deze rechtspersoon zijn eigen 'lidmaatschapsbegrip' hanteren, dat dus ruimer kan zijn. Zie echter ook onder b.

Leden van een vereniging moeten altijd -eventueel met inachtneming van een opzegtermijn- hun lidmaatschap kunnen opzeggen.²⁹ Sommige geloofsgemeenschappen staan in feite niet toe dat iemand zich aan de geloofsgemeenschap onttrekt. Zowel wanneer deze de vorm van een vereniging³⁰ heeft, als wanneer sprake is van een kerkgenootschap, kan uittreding echter niet worden verboden. De individuele vrijheden van godsdienst en van vereniging laten dit niet toe.

b. Mogelijk opleggen van (financiële en andere) verplichtingen³¹

Een vereniging kan bij of krachtens haar statuten aan haar leden financiële verplichtingen opleggen. Er kan alleen sprake zijn van afdwingbare vermogensrechtelijke verplichtingen ten aanzien van de leden die als zodanig -op vrijwillige basis- zijn toetreden. De statuten kunnen geen verplichtingen opleggen aan anderen, die in de opvattingen van de geloofsgemeenschap wel deel uitmaken van de gemeenschap, maar die niet als zodanig zijn toetreden. In het kader van bijvoorbeeld islamitische begrafenisverenigingen worden wel verplichtingen aangenomen voor familieleden die formeel geen lid zijn. Voor met de godsdienst samenhangende financiële verplichtingen maakt het overigens geen verschil of men de rechtsvorm vereniging of (zelfstandig onderdeel van een) kerkgenootschap gebruikt. Afdwingbare verbintenissen kunnen alleen zijn gebaseerd op vrijwillige aanvaarding van het lidmaatschap -of het een vereniging of een kerkgenootschap is.³² Overigens kunnen deze niet individueel maar familie-bepaalde verplichtingen wellicht wel als natuurlijke verbintenissen worden gezien.³³

c. Benoeming en ontslag van meer dan de helft van de bestuursleden door de algemene vergadering / leden³⁴

Bij een vereniging dient meer dan de helft van de bestuurders door de leden te worden benoemd. Weliswaar kan met bindende voordrachten een open benoemingsprocedure worden belemmerd, uiteindelijk kunnen toch de leden de doorslag geven. Bij geloofsgemeenschappen bestaat bij de leidinggevendenden lang niet altijd de behoefte om de leden van de geloofsgemeenschap een dergelijke invloed te geven. Zou de rechtsvorm

---

29 Art. 2:35-36 BW.

30 Hetzelfde moet worden aangenomen voor aangeslotenen bij een stichting.

31 Art. 27 lid 4 c, 2:34a en 2:40 BW.

32 Zie HR 29 december 1911, W. 9272 nt. EMM.

33 Zie art. 6:3-5 BW en Asser/ Hartkamp 2004 (4-I), nr. 71 e.v.

34 Art. 2:37 BW.

kerkgenootschap zijn gekozen, dan is de wijze van benoeming van de leiding vrij.

In de praktijk zijn er nog wel eens rechtszaken door conflicten ten aanzien van benoeming en ontslag van bestuurders bij geloofsgemeenschappen in verenigingsvorm. Omdat in deze rechtsvorm veel macht ligt bij de algemene ledenvergadering, ook ten aanzien van benoeming van bestuurders, is het vaak niet goed mogelijk de vanuit religieus opzicht gewenste samenstelling tot stand te brengen. In een kerkgenootschap is het eenvoudiger om de religieuze voorgangers een gezaghebbende positie te verlenen; bij een vereniging is via een voordrachtsrecht invloed mogelijk, maar die is niet zonder meer voldoende (zie art. 2:37 lid 4 BW). Rechters kunnen bij deze conflicten niet anders dan de formele regels van de wet, statuten en reglementen toepassen. Over religieuze juistheden kunnen ze zich niet uitlaten.³⁵

*d. De bevoegdheid tot statutenwijziging en ontbinding ligt bij de algemene vergadering*³⁶

Dat de algemene vergadering de statuten kan wijzigen en de vereniging kan ontbinden is weliswaar het recht van de algemene vergadering, maar dit recht kan worden ingeperkt door aan een andere instantie een goedkeuringsrecht in deze te geven. Geheel is niet uit te sluiten dat desondanks de statutenwijziging en de ontbinding tegen de zin van die hogere geestelijke instantie plaatsvindt, namelijk wanneer alle leden aanwezig of vertegenwoordigd zijn en zij unaniem voor zijn.³⁷

Bij kerkgenootschappen kunnen deze bevoegdheden in overeenstemming met de religieuze opvattingen of behoeften worden toebedeeld en beperkt. De regel dat in een kerkgenootschap een vergadering van alle gelovigen met algemene stemmen deze besluiten kan nemen tegen de zin van de bevoegde kerkelijke autoriteiten, bestaat niet.

---

35 Zie bijv. president Rb. 's-Gravenhage 25 maart 1984, KG 1985, 118 betreffende een islamitische vereniging, Pres. Rb. Arnhem 22 maart 1996, KG 1996, 147 en Rb. 's-Gravenhage 30 oktober 2009, KG ZA 09-1414.

Zie ook Rb 's-Gravenhage 27 februari 2008, HA ZA 07-1556 betreffende de Hindoestaanse vereniging Arya Samaj Nederland regio 's-Gravenhage, waar bij de verkiezing van bestuursleden de statuten met voeten werden getreden waardoor de statutair voorziene machtsverhoudingen zou worden doorbroken. Dit vonnis is vernietigd door Hof 's-Gravenhage 18 augustus 2009, HA ZA 07-1556.

36 Art. 2:42 BW.

37 Zie art. 2:43 lid 2 juncto art. 2:42 lid 4 BW.

*e. De algemene vergadering wordt bijeengeroepen door het bestuur, maar onder omstandigheden kunnen ook leden dit doen*³⁸

De wet schrijft voor dat ten minste een tiende van de leden een algemene vergadering bijeen mag roepen, wanneer het bestuur het niet doet. Binnen een vereniging is dit een belangrijke regel die de leden beschermt tegen een te autoritair bestuur. In de religieuze opvattingen van een geloofsgemeenschap hoeft echter in het geheel niet zo'n recht voor de gelovigen te bestaan. Wanneer de geloofsgemeenschap kiest voor de verenigingsvorm, zal zij zich er echter aan moeten houden. In de praktijk kan het gebruikmaken van dit recht wel eens onwrichtend werken,³⁹ zeker als over de vraag wie leden zijn onenigheid bestaat. Ook kan daardoor soms de geloofsgemeenschap gefrustreerd worden in het vasthouden aan haar eigen regel betreffende de aanwezigheid van een hogere geestelijke.⁴⁰ Het is de vraag of een dergelijke algemene vergadering, waarin aan de vereiste aanwezigheid van een hogere geestelijke niet is voldaan, niet vernietigbaar is. Ook op dit punt is het kerkgenootschap vrij haar leden al dan niet een dergelijke bevoegdheid toe te delen.

*f. Het bestuur heeft een autonome bestuursbevoegdheid.*⁴¹

Een belangrijk aspect van de positie van het bestuur is dat zij tot taak heeft om te besturen en daarvoor zelf verantwoordelijk en eventueel aansprakelijk is. Dit betekent dat er wel statutair beperkingen kunnen zijn ten aanzien van sommige aspecten van het bestuur maar niet ten aanzien van het hele besturen. ^{Een situatie waarin het bestuur in feite geheel of grotendeels ondergeschikt is} aan een andere autoriteit is niet in overeenstemming met het Nederlandse recht op dit punt. Zie het Forumbankarrest⁴², dat weliswaar is gewezen ten aanzien van een vennootschap, maar waarvan vrij algemeen wordt aangenomen dat dit een algemeen voor privaatrechtelijke rechtspersonen geldend uitgangspunt behelst.⁴³ In de praktijk van geloofsgemeenschappen in verenigingsvorm wordt aan dit uitgangspunt niet altijd de hand gehouden. In de statuten van islamorganisaties wordt soms een geestelijk leider met grote bevoegdheden uitgerust.⁴⁴ Vaak zijn de bevoegdheden van

38 Art. 2:41 lid 2 en 3 BW.

39 Zie Rb Amsterdam 16 mei 2007, LJN BA 5259: bijeenroeping van algemene vergadering door leden, eerder dan het bestuur het hoefde te doen, is ongeldig.

40 Zie Rb. Almelo 10 maart 2000, LJN AA5207; de rechter beveelt een algemene vergadering van de Armeense kerkvereniging Almelo te houden op een tijdstip dat de bisschop uit Parijs niet aanwezig kan zijn. Het bestuur heeft te laat gereageerd.

41 Art. 2:44 BW.

42 HR 21 januari 1955, NJ 1959, 43.

43 Zie Asser/Van der Grinten/Maeijer II, 1997, nr. 317-318 (zie noot 18) en Dijk & Van der Ploeg 2007, p. 183-185 (zie noot 8).

44 Zie HR 12 mei 2000, NJ 2000, 439 inzake de stichting ISCC. Ook C.A. Schwarz, *WPNR* 6408 (2000), p. 472 acht deze constructie nietig. Zie verder hierna par. 3.2 onder a.

de personen en lichamen in de vereniging niet erg uitgewerkt. Blijkbaar worden niet alle organisatiepatronen in de statuten weerspiegeld.⁴⁵ Bij internationale geloofsgemeenschappen bestaat vaak de behoefte en praktijk dat het internationale hoofdkwartier aan de nationale verenigingen -meer of minder specifieke- instructies geeft die deze weer aan hun regionale en lokale verenigingen doorgeven. Daardoor kunnen besturen in feite ondergeschikt zijn aan het internationale hoofdbestuur. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij de Baha'isgemeenschap, die in België een vereniging (vzw Nationale Geestelijke Raad van de Baha'is in België) is.⁴⁶ De gekunsteldheid om de Baha'is in de vorm van een vereniging te organiseren blijkt bovendien uit het feit dat de algemene ledenvergadering en het bestuur van de vereniging feitelijk uit dezelfde personen bestaan.⁴⁷

Bij een kerkgenootschap is het geenszins noodzakelijk dat er een autonoom bestuursorgaan is. De wijzen waarop kerken worden bestuurd zijn onderling zeer verschillend.⁴⁸

g. Bestuur en statutair aangewezen bestuurders hebben onbeperkte en onvoorwaardelijke vertegenwoordigingsbevoegdheid.

De wet heeft de werking van de interne regeling betreffende het optreden van de vereniging naar buiten in art. 2:45 BW sterk beperkt. Alleen het feit dat degenen die optraden geen bevoegde bestuurders waren of dat art. 2:44 lid 2 BW geldt, kan aan een derde worden tegengeworpen. Ter bescherming van het vermogen van de vereniging zijn in art. 44 lid 2 BW enkele uitzonderingen op de algemene regel gemaakt. Een ervan is dat het bestuur transacties ten aanzien van registergoederen (bijvoorbeeld een stuk land) alleen kan verrichten wanneer de statuten dit toestaan en onder de voorwaarden die statutair zijn bepaald. Voor kerkgenootschappen geldt deze bepaling niet. De regeling in het kerkelijk statuut, inclusief goedkeuringen en dergelijke hebben in principe externe werking. Wanneer daarnaar niet is gehandeld door de kerkelijke vertegenwoordigers, kan de kerk zich in principe tegenover de derde op ongeldigheid beroepen.⁴⁹

3. Het gebruik van de stichting

---

45 Landman 1990, p. 81 (zie noot 2).

46 Ik kon uit de site van de Nederlandse Baha'is niet opmaken welke rechtsvorm zij hanteert.

47 Op zich zijn deze constructies volgens het rechtspersonenrecht geldig.

48 Binnen de christelijke kerken zijn er al drie typen; zie L.C. van Drimmelen, 'Typen van kerkelijke organisatie' in: L.C. van Drimmelen & T.J. van der Ploeg (red.), *Kerk en recht*, Utrecht: Uitgeverij LEMMA BV 2004, p. 201 e.v.

49 Zie nader T.J. van der Ploeg, 'De kerken in het privaatrecht' in: Van Drimmelen & Van der Ploeg (zie vorige noot), p. 132 e.v.

Geloofsgemeenschappen bij wie zeggenschap van de leden minder een rol speelt, maken vaak gebruik van de rechtsvorm stichting. Hierna zal ik bezien in hoeverre daar vanuit religieus oogpunt bezwaar tegen kan bestaan. Het gebruik van de stichting door geloofsgemeenschappen bestaat al lang. Het betreft dan veelal bijzondere kerkelijke activiteiten die afzonderlijk gefinancierd werden. In dit verband werd het begrip kerkelijke stichting gebruikt. In deze bijdrage gaat het mij echter niet om dit gebruik van de stichtingen voor bepaalde kerkelijke activiteiten. Hier staat het gebruik van de stichting centraal waardoor geloofsgemeenschappen zich rechtspersoonlijkheid verschaffen teneinde maatschappelijk te kunnen functioneren.

3.1. De wettelijke regels betreffende inrichting

Ten aanzien van de inrichting van de stichting bevat boek 2 BW nauwelijks regels. Wat dat betreft bestaat er dus een grote vrijheid van inrichting. Toch is er ook op dit punt enig verschil met de rechtsvorm kerkgenootschap.

a) Er dient een *bestuur* te zijn, dat tot taak heeft te *besturen en te vertegenwoordigen*. Ten aanzien van de bestuursbevoegdheid en de vertegenwoordiging door het bestuur geldt hetzelfde als hierboven bij de vereniging is beschreven. Zie par. 2.2 ad f en g hiervoor. Raaijmakers⁵⁰ meent -mijns inziens op juridisch zwakke gronden- dat ingeval de stichting een geloofsgemeenschap bergt, zowel het bestuur gebonden kan worden aan aanwijzingen van hogerhand, als het bestuur in haar vertegenwoordigingsbevoegdheid verder kan worden beperkt dan art. 2:291 lid 2 BW doet. Mijns inziens bestaan deze mogelijkheden wel voor geloofsgemeenschappen die gebruikmaken van de rechtsvorm kerkgenootschappen, maar niet voor hen die de stichtingsvorm hanteren.

b) De *statuten* van de stichting kunnen *alleen worden gewijzigd wanneer en voor zover de statuten dat bepalen*.⁵¹ In tegenstelling tot de vereniging is er in de stichting niet noodzakelijkerwijs een orgaan dat bevoegd is de statuten te wijzigen. Of de statuten kunnen worden gewijzigd en zo ja, onder welke voorwaarden is geheel overgelaten aan de statuten. De oprichters kunnen in principe dus vastleggen dat de statuten geheel of ten dele niet wijzigbaar zijn. Op dit punt verschilt de stichting niet van het kerkgenootschap. De wijzigingsmogelijkheden betreffende het statuut hangen af van het statuut zelf. Bij de stichting is er echter nog de mogelijkheid van wijziging door de rechtbank. Zie onder d) hierna.

---

50 Raaijmakers 2000, p. 358 (zie noot 13).

51 Zie art. 2:293 BW.

c) De statuten van de stichting behoeven niet in *andere organen* te voorzien, maar zij mogen dit wel. De enige beperking die er voor de stichting is bij haar inrichting, is dat zij *geen leden mag kennen*.⁵² Dit wordt veelal zo opgevat dat er niet een orgaan mag zijn met (vrijwel) dezelfde bevoegdheden als de algemene vergadering in de vereniging.⁵³ Op zich hoeft het ledenverbod niet een verhindering voor een geloofsgemeenschap te zijn om gebruik te maken van de stichting als rechtsvorm voor haar organisatie. Een stichting kan wel aangesloten kennen, die een of meer organisatorische bevoegdheden hebben.⁵⁴ Ook in een stichting kan sprake zijn van medezeggenschap en controle op het bestuur. De inrichting van een kerkgenootschap is vrij.

3.2. De bevoegdheden van de rechter ten opzichte van de stichting

Een belangrijk kenmerk van de stichting waarin deze zich onderscheidt van andere rechtspersoonsvormen, is dat de wetgever ter bevordering van de naleving van wet en statuten en het tegengaan van wanbeheer een aantal bevoegdheden aan de rechtbank heeft toebedeeld. De reden hiervoor is dat stichtingen typologisch geen intern controlerend orgaan kennen en dit in de praktijk ook lang niet altijd aanwezig is. Het Openbaar Ministerie en in veel gevallen belanghebbenden kunnen de rechtbank verzoeken zo'n bevoegdheid uit te oefenen.⁵⁵ Dit betreft:

a. *De wijziging van statuten indien ongewijzigde handhaving zou leiden tot gevolgen die redelijkerwijs bij de oprichting niet kunnen zijn gewild en de statuten de mogelijkheid tot wijzigen uitsluiten of de bevoegden de wijziging nalaten*.⁵⁶ Dit kan geschieden op verzoek van een oprichter, het bestuur of het Openbaar Ministerie. In art. 2:297 BW wordt aan de oprichters, het bestuur en het Openbaar Ministerie het recht gegeven om de rechtbank te verzoeken de statuten te wijzigen wanneer handhaving van de statuten tot onredelijke gevolgen zou leiden. Hier zouden bestuurders van stichtingen die een andere visie op de geloofsinhoud of de koers van de geloofsgemeenschap hebben dan de vanouds geldende, een mogelijkheid kunnen zien om onwijzigbare statuten toch gewijzigd te krijgen. In de bekende in par. 1.4. reeds vermelde zaak van de ISCC werd door de

---

52 Zie art. 2:285 lid 1 BW.

53 Zie Asser/Van der Grinten/Maeijer II (zie noot 18), nr. 476 en Dijk & Van der Ploeg (zie noot 8), p. 26-28.

54 Aldus ook Landman 1990, p. 84 (zie noot 2).

55 Zie J.M. Polak, *De wet op stichtingen*, Hoorn: Vermande Zonen 1956, p. 123. In de wetgevingsgeschiedenis wordt niet gerept over het algemeen belang of de belangen van direct betrokkenen bij de stichting. Deze spelen in de praktijk wel een rol.

56 Art. 2:294 BW. Zie ook art. 2:295 BW betreffende de bevoegdheid tot vernietiging van een wijziging door de bevoegden van de stichting wanneer daardoor ontbinding dreigt. Vgl. ook art. 2:296 BW.

bestuurders van de stichting op grond van dit artikel gevraagd de statutaire bepalingen over de geestelijk leider en zijn bevoegdheden te schrappen. Dit verzoek werd toen niet toegewezen omdat niet was aangetoond dat de instandblijving van de statuten tot gevolgen leidde die niet door de oprichter waren gewild. De oprichters waren echter niet tegen de gevolgen van de bepaling, maar de huidige bestuurders. Dit is echter onvoldoende basis voor toewijzing.⁵⁷ Niet is uit te sluiten dat in een ander geval de rechtbank wel de statuten wijzigt op basis van de redelijkheid, zonder dat kan worden gezegd dat instandhouding tot niet gewenste gevolgen leidt.⁵⁸

Een dergelijke bevoegdheid heeft de rechtbank in ieder geval niet ten aanzien van het statuut van kerkgenootschappen. Dat zou inbreuk maken op de vrijheid van godsdienst van het kerkgenootschap. Op dit punt maakt het dus een groot verschil of een geloofsgemeenschap kiest voor de rechtsvorm kerkgenootschap of voor de stichting.⁵⁹

*b. Bevel geven dat het openbaar ministerie boeken, bescheiden en andere gegevensdragers van de stichting mag raadplegen, nadat aan het verzoek van het openbaar ministerie om inlichtingen, vanwege ernstige twijfel of de wet en de statuten te goeder trouw worden nageleefd dan wel het bestuur naar behoren wordt gevoerd, niet is voldaan.*⁶⁰ De mogelijkheid voor het Openbaar Ministerie om van de rechter een machtiging te krijgen om de boeken en andere gegevensdragers van de stichting te raadplegen, komt bovenop de mogelijkheid van het Openbaar Ministerie in het kader van een strafrechtelijk onderzoek om huiszoeking te doen. Dit laatste is evenzeer mogelijk bij kerkgenootschappen, het eerste niet. Dat bij geloofsgemeenschappen ook in stichtingsvorm het Openbaar Ministerie controle wil hebben op het te goeder trouw naleven van wet of statuten, ligt niet voor de hand, tenzij het om criminele activiteiten zou gaan. Daarvoor is de bevoegdheid van art. 2:297 BW echter niet nodig. In de praktijk wordt het artikel niet vaak toegepast.

*c. Ontslaan van bestuurders die in strijd met de wet of de statuten handelen of wanbeheer plegen of niet aan het bevel tot boekeninzage voldoen.*⁶¹ Dit kan geschieden op verzoek van het Openbaar Ministerie en

---

57 Zie Rb. Zwolle 26 augustus 1998, NJKort 1998, 77. Het Hof bekrachtigt het vonnis van de rechtbank op dit punt. Hof Arnhem 30 maart 1999, NJKort 1999, 52 en de Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep. HR 12 mei 2000, NJ 2000, 439.

58 Zie Rb. Utrecht in een procedure betreffende wijziging statuten Henriëtte Sara De Lannoy Meijer stichting, en vergelijk Hof Amsterdam, te vinden in HR 7 december 2001, NJ 2002, 27.

59 Ook al bemoeit de rechter zich formeel niet met geloofszaken, het is niet wenselijk dat de rechter een beslissing kan geven tot wijziging van de interne regels op verzoek van een bepaalde groep binnen de geloofsgemeenschap.

60 Art. 2:297 BW.

61 Art. 2:298 BW.

iedere belanghebbende. Het is duidelijk dat met name het ontslag door de rechter van bestuurders wegens onregelmatig gedrag en wanbeheer op verzoek van het Openbaar Ministerie en belanghebbenden grote inbreuk kan maken op de gang van zaken binnen de geloofsgemeenschap. Vraag is wie ten aanzien van stichtingen die een geloofsgemeenschap herbergen als belanghebbende kunnen gelden bij het ontslag van bestuurders. Uit de jurisprudentie kan worden gedestilleerd dat iemand daarbij belanghebbende kan zijn omdat hij in zijn eigen belang is getroffen of omdat hij nauw betrokken is bij het bestuur.⁶² Een dergelijke vergaande bevoegdheid bestaat in ieder geval niet ten aanzien van leidinggevend van kerkgenootschappen.⁶³

d. *Vervullen van bestuursvacatures* wanneer daarin niet overeenkomstig de statuten wordt voorzien; zie art. 2:299 BW. Dit kan eveneens geschieden op verzoek van het Openbaar Ministerie en iedere belanghebbende. Deze bepaling voorkomt dat een stichting bestuurloos wordt. Op zich is dit een nuttige bepaling. De rechtbank neemt daarbij de statuten zoveel mogelijk in acht en zal ingeval het een geloofsgemeenschap betreft personen benoemen die, wanneer de gemeenschap de bestuurders zelf zou benoemen, daarvoor in aanmerking zouden komen. Bij kerkgenootschappen bestaat een dergelijke bevoegdheid niet. Wanneer geen leidinggevend worden benoemd, zouden gelovigen mijns inziens het recht hebben de rechter te verzoeken de bevoegde kerkelijke instantie van het kerkgenootschap te bevelen tot benoeming over te gaan.

e. *Ontbinden van de stichting* wanneer het vermogen onvoldoende is en wanneer het doel niet meer kan worden bereikt.⁶⁴ De rechtbank kan de ontbinding van de stichting uitspreken op verzoek van het Openbaar Ministerie en van belanghebbenden, maar ook ambtshalve. Een navrant voorbeeld van een ambtshalve (!) beschikking tot ontbinding van een islamitische stichting is die van de rechtbank Zwolle van 26 augustus 1998, NJKort 1999, 77 waarbij de stichting ISCC⁶⁵ wordt ontbonden omdat haar doel (integratie bevorderen) niet bereikt kan worden daar de Pakistaanse geestelijk leider, die weinig weet van de Nederlandse situatie, zeer grote macht binnen de stichting heeft. Deze uitspraak wordt in hoger beroep vernietigd omdat volgens het Hof het doel van de stichting wel

---

62 Zie Dijk & Van der Ploeg 2007, p. 263 e.v. (zie noot 8). Vgl. nader Rb. 's-Hertogenbosch 30 januari 2008 en Hof 's-Hertogenbosch 22 oktober 2008, JOR 2008/69 m.nt. Schmieman.

63 Bij kerkgenootschappen is er in veel gevallen de mogelijkheid dat de benoemende instantie de leidinggevend kan ontslaan of het tot een ontslag kan laten komen. Mocht dat zich niet voordoen, dan is er geen andere oplossing voor de gelovigen dan uittreding uit de kerk.

64 Zie nader art. 2:301 BW.

65 Zie hierover ook par. 1.4 en 3.2 onder a hiervoor.

degelijk bereikbaar blijft aangezien het gebruik van de bevoegdheden door de geestelijk leider getoetst kan worden aan art. 2:8 juncto art. 2:15 BW.⁶⁶ Voor kerkgenootschappen bestaat deze grond voor ontbinding niet.

4. Slotbeschouwing

In het voorafgaande is gezien of het gebruik van de verenigings- of stichtingsvorm voor geloofsgemeenschappen niet of minder wenselijk is dan het gebruik van de rechtsvorm kerkgenootschap (en afgeleide rechtspersonen). Het blijkt dat de wettelijke bepalingen die voor verenigingen gelden vrij grote inbreuken kunnen maken op de inrichtingsvrijheid van de geloofsgemeenschappen. Bij de stichting geeft de wet weinig bepalingen inzake de interne inrichting. Wel is, evenals bij de vereniging, sprake van een tamelijk autonoom bestuur, ook met betrekking tot de vertegenwoordiging van de rechtspersoon. Dat hoeft een geloofsgemeenschap bepaald niet te passen. Een andere bijzonderheid bij de stichting is dat de rechter, vaak ook op verzoek van belanghebbenden, een aantal belangrijke bevoegdheden heeft om beslissingen te nemen 'binnen' de stichting.

\Het is duidelijk dat geloofsgemeenschappen meer vrijheid hebben om overeenkomstig hun religieuze opvattingen hun interne structuur te regelen en daarnaar te functioneren wanneer zij de rechtsvorm kerkgenootschap kiezen in plaats van de vereniging of stichting. Vanuit het perspectief van de vrijheid van godsdienst heeft die keuze ook duidelijk de voorkeur.

Bij islamitische organisaties, zo stelt Landman, heeft de wettelijke regeling -en naar ik aanneem met name de eis dat de oprichting ten overstaan van een notaris moet plaatsvinden- stimulerend gewerkt bij de organisatievorming.⁶⁷ Een goede interne structuur is van wezenlijk belang, of deze regeling nu kerkelijk statuut, kerkorde of statuten wordt genoemd.⁶⁸

Ook heb ik naar jurisprudentie gezocht waaruit blijkt dat bij conflicten in geloofsgemeenschappen met verenigings- of stichtingsvorm de rechtsvorm een storende rol speelt. Dat lijkt slechts zelden het geval te zijn, althans volgens de gepubliceerde jurisprudentie. Er zijn tamelijk wat gevallen waarin sprake is van organisatorische conflicten waarbij de juiste toepassing van wet, statuten en reglementen aan de orde is. Het gaat in de

---

66 Zie Hof Arnhem 30 maart 1999, NJKort 1999, 52. Vgl. hierover echter T.J. van der Ploeg, 'De kerken in het privaatrecht' in: Van Drimmelen & Van der Ploeg (zie noot 48), p. 130-131.

67 Landman 1990, p. 84 (zie noot 2).

68 Landman 1990, p. 84 (zie noot 2) schrijft: islamitische organisaties (koepels) ontbreekt het echter aan een kerkorde. Het is mij echter niet duidelijk waarom de statuten van een vereniging of stichting niet de neerslag kunnen vormen van een 'kerkorde'.

rechtszaken om het toepassen van eigen regels en procedures van de geloofsgemeenschappen. In hoeverre bij het vaststellen van die regels de rechtsvorm beperkingen heeft gegeven, is daaruit niet af te leiden.⁶⁹ Voor rechters is het vaak niet eenvoudig de finesses van de procedureregels en bevoegdheidsregels in de statuten van verenigingen en stichtingen, die op niet-westerse religieuze leest zijn geschoeid te doorgronden. Dit soort conflicten komt overigens evenzeer voor in geloofsgemeenschappen die kerkgenootschap zijn. Ook daar kan een rechter bij worden geroepen en zal de beoordeling niet anders plaatsvinden. De rechter kan besluiten vernietigen wanneer de totstandkoming van besluiten in strijd met de wet, statuten of reglementen heeft plaatsgevonden of de totstandkoming of inhoud in strijd is met de redelijkheid en billijkheid.⁷⁰ Bij het conflict kunnen -al dan niet op de achtergrond- ook religieuze meningsverschillen een rol spelen, maar die spelen formeel in de procedure veelal geen rol. De rechter zal zich bovendien niet in religieuze geschillen begeven.⁷¹ Dit alles geldt ten aanzien van geloofsgemeenschappen onafhankelijk van de rechtsvorm. Het is voor geloofsgemeenschappen wezenlijk van belang om een interne geschillenregeling te hebben. Voor de gelding daarvan maakt het niet uit of sprake is van een seculiere rechtspersoonsvorm of van een kerkgenootschap.⁷²

Dan is er -in ieder geval wanneer het om vermogensrechtelijke kwesties gaat- nog het beroep op de burgerlijke rechter. Art. 17 van de Grondwet en art. 6 EVRM staan hiervoor borg.

Mijn conclusie is derhalve dat geloofsgemeenschappen het beste de rechtspersoon kerkgenootschap kunnen kiezen vanuit hun vrijheid van godsdienst. Tevens herhaal ik het pleidooi voor een andere naam (bijv. Godsdienst-rechtspersoon) voor deze rechtspersoonsvorm -ten einde deze toegankelijker te maken voor andere godsdienstige stromingen dan

---

69 Een navrant geval doet zich voor in Rb. Almelo 27-03-2009, LJN BI 9246 waar de leden van het bestuur en van de raad van toezicht van een stichting tot verbreiding van het evangelie de rechter vragen om hun bestuurlijke problemen op te lossen. De statutaire structuur van de stichting lijkt niet adequaat. Betrokkenen zijn bovendien blijkbaar onverzoenlijk. Terecht maakt de rechter de theologisch niet conflictueuze opmerking: "Dat hetgeen partijen verdeeld houdt geen zaak is waar een stichting met als doel de verspreiding van het Evangelie trots op kan zijn, staat echter buiten kijf. Het letterlijk dichthouden van deuren voor de naaste (om maar een voorbeeld te noemen), staat in ieder geval niet als norm voorgeschreven in voornoemd Evangelie."

70 Zie art. 2:15 lid 1 BW. Op kerkgenootschappen kan deze regel m.i. zonder problemen analoog worden toegepast. Zie art. 2 lid 2 laatste zin.

71 Zie A.H. Santing-Wubs, 'Kerkelijke geschillen; de burgerlijke rechter en geloofskwesties', in: Van Drimmelen & Van der Ploeg 2007, p. 189 e.v. (zie noot 48). Raaijmakers 2000, p. 358 (zie noot 13) spreekt in dit verband van onaantastbaarheid van de door het 'kerkelijk gezag' gebruikte bevoegdheden. Dat gaat nog een stap verder.

72 Zie hierover mijn bijdrage in Amice (Rutgersbundel) 2005, p. 263 e.v.

christendom en jodendom- en voor enig vormvereiste, bij voorkeur de notariële akte. Bestaande stichtingen en verenigingen kunnen via de omzettingsprocedure kerkgenootschap of een zelfstandig onderdeel of lichaam waarin kerkgenootschappen zich verenigen worden.⁷³

Er is mijns inziens voldoende reden om omzetting te overwegen, zoals er voldoende reden is voor de wetgever om zich op een formele regel voor de oprichting van kerkgenootschappen te beraden.

---

⁷³ Zie Rb. Zwolle 28 februari 2001, JOR 2001, 121.